

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВИХОВАННЯ ВЧИНКОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ
УЧНІВ 9-12 РОКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ
В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи UNZ1-M22z
спеціальності 073 Менеджмент
Семерня Ілона Олександрівна

Керівник: **Кучинська І.О.**,
докторпедагогічних наук, професор

Рецензент: **Дуткевич Т.В.**,
кандидатпсихологічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ВИХОВАННЯ ВЧИНКОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ.....	6
1.1. Виховання вчинкової самостійності як проблема розгляду.....	6
1.2. Специфіка виховання вчинкової самостійності учнів 9-12 років в 18 інтернатному закладі.....	18
1.3. Творча діяльність як аспект особистісно-орієнтованого виховання вчинкової самостійності учнів 9-12 років інтернатних закладів.....	41
Висновки до першого розділу.....	54
РОЗДІЛ 2. СТАН ВИХОВАННЯ ВЧИНКОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ 9-12 РОКІВ В УМОВАХ ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ.....	57
2.1. Характеристика рівнів вихованості вчинкової самостійності учнів 9-12 років інтернатних закладів.....	57
2.2 Стратегія виховання вчинкової самостійності учнів 9-12 років інтернатних закладів.....	71
Висновок до другого розділу.....	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку України як демократичної держави дієвою рушійною силою стає **вчинок**, що передбачає переживання індивідуальної відповідальності за власне життя та долю свого народу (в умовах сьогодення, коли рф напала на нашу країну ця проблематика стає надзвичайно актуальною). Виховання особистості, здатної реалізовувати вчинкову активність, набуває особливого значення в умовах інтернатних закладів. У зв'язку з цим потребують обґрунтування зміст, форми й методи виховання вчинкової самостійності саме в учнів шкіл-інтернатів. Вважаємо, що для сучасних менеджерів освіти дана проблематика є важливою та своєчасною.

Проблему вчинкового осередку життя людини вчені вивчали протягом багатьох років у руслі різноманітних пізнавальних систем, філософських та психологічних течій (М. Бахтін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Роменець, Т. Кириленко, І. Маноха, Т. Титаренко та інші).

Цілісну інтерпретацію виховання самостійності обґрунтовано в доробках І. Беха, О. Голуб, О. Матвієнко, Б. Кобзаря, О. Кононко, О. Савченко та інших дослідників; особливості виховання самостійності в учнів основної загальноосвітньої школи другої половини ХХ ст. розкрито М. Бродою; вчинковий потенціал старшокласників представлено в дослідженнях І. Кравченко, Я. Кальби, А. Ушакова.

Виховання вчинкової самостійності значною мірою залежить від суб'єктів виховного процесу – педагога й учнів. Педагог інтернатного закладу – це суб'єкт, який обирає і реалізує позицію “рефлексивного виховання” вчинкової самостійності та є фахівцем із реабілітації учнів, позбавлених батьківського піклування. Учні закладів інтернатного типу становлять специфічну категорію школярів, яким властиві проблеми як особистісного, так і міжособистісного характеру (І. Дубровіна, Л. Канішевська, Б. Кобзар, В. Мухіна, В. Слюсаренко, С. Свириденко, А. Толстих, Н. Травнікова, Є. Трошихіна та інші). Основними характеристиками таких школярів є переважання захисних форм поведінки, прагнення перекласти відповідальність на

інших, уникання ситуацій вибору та самостійного діяння.

Актуальність нашої роботи обумовлена також *суперечністю між*:

- суспільною значущістю виховання вчинкової самостійності та неефективною організацією цього процесу в умовах інтернатних закладів.

Мета роботи: на основі теоретичного аналізу проблеми виховання вчинкової самостійності визначити ключові аспекти виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів в умовах сучасного реформування.

Відповідно до мети визначено такі **завдання роботи**:

1. Розкрити сутність, структуру і специфіку виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів.

2. Проаналізувати стан проблеми виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років в умовах інтернатного закладу.

Об'єкт: виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років.

Предмет: психолого-педагогічні умови виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять: особисто орієнтований (І. Бех, Є. Бондаревська), компетентнісний (Л. Ващенко, І. Зимня, І. Іванов, В. Лещинський, Р. Овчарова, О. Савченко, С. Сисоєва, Г. Селевко, П. Тищенко) методологічні підходи; загальнонауковий принцип єдності свідомості й діяльності (Л. Виготський, С. Рубінштейн); учинкова парадигма до визначення життєвої самостійності (І. Бех, Н. Голованова, Я. Кальба, І. Кравченко, В. Роменець, В. Татенко, А. Ушаков); положення психолого-педагогічної науки про вікові особливості становлення самостійності (Н. Вологодіна, Л. Канішевська, Б. Кобзар, О. Кононко, О. Савченко, В. Слюсаренко); теоретичні положення психології про співвідношення свідомого й несвідомого у структурі психіки (Е. Еріксон, М. Кляйн, А. Фройд); теорія активної уяви і недирективного використання символів у клініках та школах, теорія творчості (Д. Аллан, Л. Виготський, К. Юнг); науковий підхід щодо допомоги дітям із психоемоційною травмою (Д. Аллан, В. Екслейн); положення про відображення в символічному візуальному малюнку внутрішніх психоемоційних переживань учнів (В. Екслейн, М. Кляйн, Н. Травнікова,

Є. Трошихіна, А. Фройд).

Для досягнення мети та реалізації завдань були використані такі **методи:**

теоретичні – системно-структурний аналіз джерел із проблеми роботи для визначення сутності базових понять; ретроспективне спостереження, порівняння та узагальнення результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень;

емпіричні: спостереження, анкетування, бесіди, тестування, опитування.

У роботі використовувались матеріали дослідження науковців Інституту проблем виховання НАПН України.

Практичне значення. Основні положення та висновки магістерської роботи можуть бути використані у вищих закладах освіти під час читання курсів “Теорія і методика виховання”, “Педагогіка”, “Методика виховної роботи” та спецкурсу “Соціально-виховна робота з різними соціальними групами”; у практичній роботі педагогів шкіл-інтернатів; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Публікації. Результати роботи відображено у 1 публікації (“Управління процесом виховання вчинкової самостійності учнів підліткового віку інтернатних закладів в умовах сьогодення”, всеукраїнська студентська конференція м. Кам’янець-Подільський. березень, 2023р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу розглянутої нами проблематики підтвердили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

Аналіз філософської, соціальної та психолого-педагогічної літератури з виховання вчинкової самостійності свідчить про актуальність означеної проблеми. На основі вивчення джерельної бази висвітлено сутність вчинкової самостійності як інтегративної особистісної якості, що реалізується у здатності до продуктивної самостійної та відповідальної дії з власної ініціативи і є саморегульованою за умови відповідної рефлексії.

Проаналізовано структуру вчинкової самостійності: 1) спостереження соціального явища, з яким стикається дитина; 2) переживання та прийняття акту соціальної дії; 3) актуалізація індивідуального соціального досвіду, що передує новому; 4) перетворення зовнішнього впливу на факт усвідомленого та інтерпретація цього переживання, що зберігається у вигляді смислу; 5) ціннісно-змістове та емоційне самовизначення індивіда за ставленням до ситуації нового соціального досвіду; 6) моральний вибір на рівні рішення в ситуації боротьби мотивів; 7) моделювання та прогнозування своїх учинків на основі здатності до орієнтації в невизначеній ситуації буття; 8) реалізація вчинку в діях; 9) рефлексія набутого досвіду; 10) корегування дії або рішення відповідно до результату.

Виховання вчинкової самостійності в закладах інтернатного типу обумовлено специфікою виховного простору та контингенту учнів. Ефективному вирішенню завдань виховання вчинкової самостійності заважають: формальні вимоги до всіх учнів без диференціації їхніх здібностей та інтересів; негативний вплив умов інтернатних закладів на психологічний розвиток учнів, а саме заорганізованість життєдіяльності школярів, формалізм у виховній роботі; обмеження соціального простору, наслідками якого є вимушена адаптація, труднощі спілкування тощо.

Виховання вчинкової самостійності залежить від вікових особливостей особистості. Основними характеристиками вихованців інтернатних закладів 9–12

років є переважання захисних форм поведінки, прагнення перекласти відповідальність на інших, уникання ситуацій вибору та самостійного вчинку. Безперечно, на ефективність виховання вчинкової самостійності суттєво впливають об'єктивні та суб'єктивні наслідки соціальної та батьківської депривації.

Проаналізовані критерії та відповідні показники вихованості вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів:

розуміння поняття “вчинкова самостійність”, усвідомлення себе як суб'єкта власної поведінки в ситуації самостійного вчинку (понятійно-асоціативне уявлення про “вчинкову самостійність”, місце “вчинкової самостійності” в системі ціннісних орієнтацій; ідентифікація переживання власного Я як “самостійного” або “несамостійного”); емоційно-ціннісне ставлення до вчинкової самостійності (свідоме ставлення до вчинкової самостійності; мотивація прояву вчинкової самостійності; суб'єктне переживання відповідальності в ситуації вчинку); здатність до вчинкової активності (готовність до рефлексивно-прогностичного оцінювання ситуації вчинку; здатність до дії з власної ініціативи без сторонньої допомоги; здатність до вчинкової самостійності (за оцінкою педагогів)).

Висвітлено типи вихованості вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів, які відповідають рівням: оптимальний соціально орієнтований; пристосовницький; протестний; імпульсивний; інфантильний.

Найбільш ефективними формами й методами роботи з учнями 9–12 років інтернатних закладів із виховання вчинкової самостійності виявилися: метод рефлексивного виховання, метод моделювання та проектування вчинкової ситуації; інтерактивні бесіди; ведення щоденника спостережень “Моє портфоліо”; метод спеціально організованої діяльності з метою самопізнання; рольові та імітаційні ігри; з педагогами: семінари за моделлю просвітницького тренінгу, індивідуальні консультації, рольові ігри, фокус-групи, інтервізійні зустрічі з педагогічної рефлексії, введення Індивідуального планування розвитку дитини.

Вважаємо, що проблематика яка була розглянута нами, в умовах сьогодення, коли на нашу країну напала рф буде надзвичайно важлива для професійної діяльності сучасних менеджерів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Бернацька О. Б. Арт-терапія у вихованні самостійності підлітків / Ольга Борисівна Бернацька. – Київ : Ред. загальнопед. газет, 2012. 120 с.
2. Бернацька О. Б. Виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів [Електронний ресурс] / О. Б. Бернацька – Режим доступу <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/pedagogy-psychology-and-sociology-413/theory-and-methods-of-studying-education-and-training-413/20478-413-0098>
3. Бернацька О. Б. Виховуємо вчинкову самостійність : анкетування педагогів та вихованців : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2010. – 110 с.
4. Бернацька О. Б. Виховуємо самостійність : модуль 1 : Самостійність вихованця : відповідальність педагога : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2009. – 130 с.
5. Бернацька О. Б. Виховуємо самостійність : модуль 2 : Емоційна зрілість дитини: не зашкодь! : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2009. – 148 с.
6. Бернацька О. Б. Виховуємо самостійність : модуль 3 : Індивідуальне планування розвитку дитини : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2009. – 171 с.
7. Бернацька О. Б. Виховуємо самостійність : модуль 4 : Рефлексивна взаємодія з дитиною : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2009. – 144 с.
8. Бернацька О. Б. Виховуємо самостійність : модуль 5 : Тренінг психологічного супроводу свідомої виховної позиції : наук.-метод. посіб. для психол.-пед. супроводу виховання самостійності / Ольга Борисівна Бернацька. – Миколаїв, 2009. – 174 с.
9. Бернацька О. Б. Впровадження індивідуального плану розвитку як технології виховання самостійної особистості / О. Б. Бернацька // Теоретико-методологічні

- проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Вип. 13.– Кн. 1. – Кам’янець-Подільський, 2009. – С. 121–130.
- 10.Бернацька О. Б. Вчинкова самостійність як складова психологічного здоров’я / О. Б. Бернацька // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / Пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка; редкол. : Огнев’юк В. О., Бех І. Д., Хоружа Л. Л. [та ін.]. – Київ, 2008. – № 10., ч. 2 : “Формування ціннісно-мотиваційного ставлення педагогів до проблеми збереження здоров’я” : матеріали міжнар. наук.-метод. конф. – С. 100–104.
- 11.Бернацька О. Б. Деякі аспекти виховання вчинкової самостійності в умовах інтернатного закладу: специфіка та типологія / О. Б. Бернацька // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2010. – Вип. 61. – С. 135–140.
- 12.Бернацька О. Б. Психодинаміка самостійного вчинку учнів 9–12 років в арттерапевтичному просторі / О. Б. Бернацька // Наукові праці. Серія Педагогіка : [наук.-метод. журн.]. – Миколаїв, 2011. – Т. 173, вип. 161.– С. 51–57.
- 13.Бернацька О. Б. Свідома виховна стратегія як передумова виховання вчинкової самостійності учнів 9–12 років інтернатних закладів / О. Б. Бернацька // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали наук.-практ. конф. (за результатами наук.-дослід. роботи Ін-ту проблем виховання НАПН України у 2010 р.) / за ред.: І. Д. Беха, О. М. Мельника. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 1. – С. 75–77.
- 14.Бернацька О. Б. Теоретичні аспекти вчинкової самостійності / О. Б. Бернацька // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / МОН України, АПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2008. – Вип. 12., кн. 1. – С. 98–106.
- 15.Бернацька О. Б. У пошуках власного Я : тренінг для підлітків / Ольга Борисівна Бернацька. – Київ : Ред. загальнопед. газет, 2012. – 120 с. – (Бібліотека “Шкільного світу”).

- 16.Бернацька О. Б. Філіо-арт-терапія як ефективна технологія виховання вчинкової самостійності в учнів 9–12 років / О. Б. Бернацька // Наукові праці. Серія Педагогіка : [наук.-метод. журн.]. – Миколаїв, 2010. – Т. 144, вип. 131. – С. 96–100.
- 17.Бех І. Д. Виховний контекст рефлексії у науково-дослідній спадщині / І. Д. Бех // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2011 рік / МОН України, НАПН України, Ін-т проблем виховання; [за ред.: О. В. Сухомлинської, І. Д. Беґа, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 2. – С. 17–23. – Бібліогр. : 15 назв.
- 18.Бех І. Д. Духовна енергія вчинку : наук.-метод. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – Рівне : РДГУ, 2004. – 42 с.
- 19.Бех І. Д. Життя особистості у вимірах духовності / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді : зб. наук. пр. / МОН України, АПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2009. – Вип. 13, кн. 1. – С. 3–17.
- 20.Бех І. Д. Життя особистості як соціально-психологічне явище / І. Д. Бех // Психологія і педагогіка життєтворчості : навч.-метод. посіб. / ред. рада: В. М. , Несен Г. М. , Сохань Л. В. , Єрмаков І. Г. та ін. – Київ, 1996. – С. 34–35.
- 21.Бех І. Д. Рефлексія в дзеркалі духовності особистості / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді : зб. наук. пр. / МОН України, НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 15, кн. 1. – С. 3–15.
- 22.Бех І. Д. Роль самопізнання у самовихованні учнів / І. Д. Бех // Початкова школа. – 1988. – № 6. – С. 4–8.
- 23.Бондар А. Д. Навчально-виховна робота в школах-інтернатах і групах подовженого дня / А. Д. Бондар, Б. С. Кобзар. – К. : Вища шк., 1985. – 303 с.

- 24.Галузинский В. М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся / Владимир Михайлович Галузинский. – Київ : Рад. шк., 1982. – 136 с.
- 25.Голуб О. В. Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності / Олена Вікторівна Голуб // Сучасні проблеми виховання учнів шкіл-інтернатів: теорія і практика : кол. монографія / за ред. О. В. Голуб. – Донецьк, 2013. – С. 6–66.
- 26.Голуб О. В. Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів для дітей-сиріт у позаурочній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Голуб Олена Вікторівна. – Київ, 2004. – 254 с.
- 27.Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2005 року: “Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: досвід реформування”. – Київ : ДПКСМ, 2006. – 143 с.
- 28.Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка : навч.-метод. посіб. : в 2 кн. / [Боришевський М. Й., Бевз Г. М., Обухівська А. Г., Ілляшенко Т. Д. та ін.]. – Київ : Міленіум, 2005. – 286 с.
- 29.Ефименко Н. П. Организация и руководство самоподготовкой учащихся 1–4 классов в условиях интернатных учреждений : Ефименко Николай Петрович. – К., 1990. – 167 с.
- 30.Ігнатова О. І. Виховуємо самостійність / О. І. Ігнатова // Теоретико-методичні проблеми виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів : наук.-метод. зб. – Київ, 2000. – С. 83–92.
- 31.Кобзар Б. С. Виховання соціальної відповідальності у вихованців шкіл-інтернатів для дітей-сиріт / Б. С. Кобзар, Е. П. Постовойтов. – Київ : АПН України, 1994. – 250 с.
- 32.Кобзар Б. С. Управління виховною роботою в школі-інтернаті / Кобзар Б. С., Постовойтов Є. П., Слюсаренко В. Г. – К. : КМІВУ, 1996. – 268 с.
- 33.Кобзарь Б. С. Основы формирования гуманных взаимоотношений учащихся школ-интернатов для сирот и детей, оставшихся без опеки родителей, во внеурочной деятельности / Борис Степанович Кобзарь – К. : Стилос, 1999. –

250 с.

34. Конвенція ООН про права дитини. – К. : Столиця, 1997. – 32 с.
35. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : [монографія] / Олена Леонтіївна Кононко. – Київ : Стилос, 2001. – 336 с.
36. Конституція (Основний закон) України : прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Київ : Право. 80 с.
37. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти : затв. рішенням колегії М-ва освіти України від 28 лют. 2016 р. № 2/4-8 // Інформаційний збірник МОН України. – 2016. – № 13. – С. 2–15.
38. Концепція Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2016 р. № 263-р. – Режим доступу : [http : // www.cam-z.org/biblioteka_11/socialnij_zaxis_49/reformuvannya_z_54.html](http://www.cam-z.org/biblioteka_11/socialnij_zaxis_49/reformuvannya_z_54.html) (24.02.2015).
39. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Книга історії, етики, основ правознавства : довід.-метод. вид. / упоряд.: Р. І. Євтушенко, О. В. Галєгова. – 2-е вид., доповн. – Харків, 2006. – С. 72–92.
40. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітніх школах // Радянська школа. – 1991. – № 6. – С. 48–55.
41. Кремень В. Україна : альтернативи поступу : критика іст. досвіду / Кремень В., Ткаченко В. – Київ : ARC–Ukrain, 1996. – 796 с.
42. Лангмейєр И. Психическая депривация в детском возрасте / Йозеф Лангмейєр, Здєнек Матейчек. – Прага : Авиценум, 1984. – 334 с.
43. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія : підручник / Сергій Дмитрович Максименко, Елеонора Львівна Носенко. – К. : Центр учб. літ., 2008. – 360 с.

- 44.Матвієнко О. В. Шляхи та умови формування гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку / Матвієнко Олена Валеріївна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, №. 1. – С. 466–474.
45. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Галина Михайлівна Мешко. – Київ : Академвидав, 2010. – 200 с. – (Альма-матер).
- 46.Наконечний М. П. Шляхи трансформації інтернатних закладів у заклади інноваційного типу / М. П. Наконечний // Моделі інноваційного розвитку школи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28–30 жовт. 2009 р.). – Київ, 2010. – С. 211–215.
- 47.Наточій А. М. Соціально-педагогічна реабілітація вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів : навч.-метод. посіб. /Анатолій Миколайович Наточій. – Миколаїв : ІЛІОН, 2004. – 180 с.
- 48.Науково-педагогічні основи соціально-педагогічної реабілітації вихованців інтернатних закладів : наук.-метод. посіб. / кер. авт. кол. Любов Вікторівна Канішевська. – Київ : Ін-т проблем виховання АПН України, 2004. – 102 с.
- 49.Національна доктрина розвитку освіти // Державний вісник України : зб. актів Верховної ради, Президента і Кабінету Міністрів. – 2000. – № 9. – С. 8–13.
- 50.Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : до 20-річчя незалежності України / ред. В. Г. Кремень ; НАПН України. – Київ : Пед. думка, 2011. – 304 с.
- 51.Національна програма “Діти України” : затв. Указом Президента України від 18 січня 1996 р. – Київ : Наук. думка, 1996. – 39 с. – (Нормативні директивні правові документи).
- 52.Оксфордский толковый словарь по психологии [Електронний ресурс] / под ред. А. Ребера. – 2-е изд. – Режим доступа : <http://vocabulary.ru/dictionary/487>.

53. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / Пехота О. М., КікTENKO А. З., Любарська О. М. [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2001. – 256 с.
54. Основи психології : підручник / за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – Київ : Либідь, 1995. – 632 с.
55. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / за ред. Тетяна Михайлівна Титаренко. – Київ : Міленіум, 2005. – 336 с.
56. Особливості позаурочної виховної діяльності у школі-інтернаті для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки батьків / ред. рада: Б. С. Кобзар, В. П. Вугрич [та ін.]. – Київ : ІСДО, 1995. – 92 с.
57. Осьмак Л. П. Методика діагностики мотивації самоствердження підлітків / Л. П. Осьмак // Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації : наук. зап. Рівнен. держ. пед. ін-ту. – Рівне, 1998. – Вип. 4. – С. 41–46.
58. Пасечник А. Ю. Діагностика порушень границь “Я”: можливий підхід вивчення прогноза і профілактики неврозів / А. Ю. Пасечник // Тавричеський журнал психіатрії : науч. журн. / Крым. Республіканська Асоц. психіатрів, психотерапевтів і психологів. – Симф.: [б. и.] – 2001. – Т. 5, № 2. – С. 51–52.
59. Педагогічні технології: наука – практиці : навч.-метод. щоріч. / Кульчицька О. І., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В. ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Київ : ВІПОЛ, 2002, – Вип. 1. – 281 с.
60. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Київ : ВІПОЛ, 2001. – 503 с.
61. Покась В. П. Реабілітаційна педагогіка на порозі ХХІ століття // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття : наук.-метод. зб. У 2-х ч. / [ред. рада: В. М. Доній, Г. М. Несен та ін.]. – Київ, 1998. – Ч. 1. – С. 38–48.
62. Положення про спеціалізовану школу (школу-інтернат) системи Міністерства культури і мистецтв України : затв. наказом М-ва культури і мистецтв України від 27 січ. 2004 р. № 35 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 10. – С. 414–425.

63. Психологическая профилактика дезадаптации учащихся в начале обучения в средней школе : метод. рек. для шк. психологов / под ред. Л. П. Пономаренко. – Одесса : АстроПринт, 1999. – 120 с.
64. Психологічна діагностика і корекція особистості важковиховуваних дітей і підлітків : навч. посіб. / Антонова-Турченко О. Г., Драніщева Е. І., Дробот Л. С. – Київ : ІЗМН, 1997. – 309 с.
65. Про виконання постанови ЦК КП України і Ради Міністрів Української РСР від 20 жовтня 1956 року “Про заходи по подальшому розвитку мережі шкіл-інтернатів в Українській РСР” : наказ від 13 листоп. 1956 р № 500 // 3б. наказів та розпоряджень М-ва освіти УРСР. – 1956. – № 24. – С. 2–24.
66. Про затвердження Інструкції про порядок комплектування загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів дітьми [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти України від 26 черв. 1996 р. № 217. – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir321/dk321148.htm>.
67. Про охорону дитинства [Електронний ресурс] : закон України від 26 квіт. № 2402-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
68. Рєпнова Т. П. Феномен емоційної зрілості і кризи розвитку / Т. П. Рєпнова // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 42–46.
69. Рогачева С. Н. Влияние самопонимания на динамику развития самостоятельности младших школьников в процессе социализации / С. Н. Рогачева // Мир психологии. – 1999. – № 3. – С. 159–167.
70. Роменець В. А. Історія психології ХХ століття : навч. посіб. / В. А. Роменець, І. П. Маноха ; вступ. ст.: В. О. Шатенка, Т. М. Титаренко. – Київ : Либідь, 1998. – 992 с.
71. Роменець В. А. Унікальність і відповідальність вчинку як засади його рефлексивності / В. А. Роменець // “Ars vetus – Ars nova” : М. М. Бахтін. – 2-е вид., стереотип. – Київ, 1999. – С. 7–15.
72. Рубинштейн С. Л. О личностном подходе / С. Л. Рубинштейн // Психология личности в трудах отечественных психологов [Електронний ресурс] / сост.

Л. В. Куликов. – К., 2000. – 480 с. – Режим доступу : <http://refdb.ru/look/1222828-pall.html>.

73. Свириденко С. О. Проектування системи виховання особистості учня інтернатного закладу як активного суб'єкта життєдіяльності / С. О. Свириденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / МОН України, АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2008. – Вип. 11. – С. 371–381.
74. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : [навч. посіб.] для студентів вищ. навч. закл. / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : ІСДОУ, 1994. – 111 с.
75. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузьмінського А. І. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. – 112 с.
76. Словник української мови : В 10-ти т. / ред. кол. (голова) І. К. Білодід ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ : Наук. думка, 1979. – Т. 10 : Т–Ф. – 658 с.
77. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу : навч.-метод. комплекс / за заг. ред. Г. М. Лактіонової, Ж. В. Петрочко. – Київ : Наук. світ, 2006. – 270 с.
78. Стенограмма практического семинара по филио-арт-терапии Линды Ли МакКарли для волонтеров 17–29 мая 2009 года в г. Николаеве. – Николаев, 2009. – 124 с.
79. Стенограмма семинара “Влияние ранних взаимоотношений матери и ребёнка на развитие личности: психодинамический подход” Погорилого В. В. для психологов и психотерапевтов немедицинских направлений 11–12 апреля 2009 года в г. Николаеве. – Николаев, 2009. – 37 с.
80. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освіт. політики. – Київ : К.І.С., 2003. – 296 с.

81. Сухомлинский В. А. Избранные произведения. В 5 т. / Василий Александрович Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1980. – Т. 4 : Разговор с молодым директором школы. – 670 с.
82. Сухомлинський В. А. Як виховати настоящего человека / Василий Александрович Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1975. – 235 с.
83. Сухомлинский В. Мы продолжаем себя в детях / Василий Сухомлинский // Мы продолжаем себя в детях : сост. О. С. Курин. – К., 1972. – С. 12–18.
84. Татенко В. О. До проблеми автентичності людського буття: вчинкова парадигма / В. О. Татенко // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України / АПН України. – Харків, 2002. – Ч. 1. – 550–563 с.
85. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении : монография / Виталий Алексеевич Татенко. – К. : Просвіта, 1996. – 404 с.
86. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Тетяна Михайлівна Титаренко – Київ : Либідь, 2003. – 376 с.
87. Титаренко Т. М. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді : наук.-метод. посіб. / Т. М. Титаренко, Л. А. Лєпіхова – Київ : Міленіум, 2006. – 204 с.
88. Тищенко С. П. Психологічна компетентність учителя / С. П. Тищенко // Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – Київ, 2008. – С. 749–750.
89. Український радянський енциклопедичний словник : В 3 т. – 2-е вид. / [редкол.(голова) А. В. Кудрицький]. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. – Т. 1 : А–Колібр. – 752 с.
90. Фейдимен Дж. Психология самоактуализации [Електронний ресурс] / Дж. Фейдимен, Р. Фрейдге. – Режим доступу : <http://www.psychology-online.net/articles/doc-302.html>.

91. Фельдштейн Д. И. Детство как социально-психологический феномен и особое состояние развития / Д. И. Фельдштейн // Вопросы психологии. – 1998. – № 1. – С. 3–19.
92. Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу : наук.-метод. посіб. / кер. авт. кол. Л. В. Канішевська ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ : Пед. думка, 2007. – 172 с.
93. Хорн Г. Шесть этапов развития ребенка в зеркале символдрамы : выступление на Междунар. симпозиуме по проблемам психотерапии и профилактики псих. нарушений у подростков, октябрь 1997 г. / Г. Хорн ; пер. и ред. Я. Л. Обухова // Символ и драма : сб. ст. – Х., 2000. – № 1. – С. 18–32.
94. Ярошевский М. Г. Проблема мотивации поведения / М. Г. Ярошевский, А. А. Ухтомский // Вопросы психологии. – 1975. – № 3. – С. 3–17.
95. Becker-Weidman Arthur, PhD. Notes on Attachment in Children [Електронний ресурс] // Mental Health Professional. Clinical Psychologist. Center For Family Development. – Режим доступу : www.Helpguide.org.
96. Fairbairn, W. R. D. Object relations theory. In the An Object-Relations Theory of the Personality / W. R. D. Fairbairn. – New York : Basic Books, 1952. – 154 p.
97. Family Art Therapy. Foundathions of Theory and Practice / Kerr C., Hoshino J., Sutherland J., Thoode Parashak S., McCarley L. L., Taylor R. ; Francis Group. – New York ; London, 2005. – 19 p.
98. Feminist Approaches to Art Therapy / ed. S. Hogan. – London ; New York, 1997. – 297 p.
99. Harter S. The Perceiced Competence Scale for Children / S. Harter // Child Development. – 1982. – Vol. 53, № 1. – P. 87–97.
100. Kelly G. A theory of personality: The psychology of personal constructs / G. Kelly. – New York : Norton, 1997. – 205 p.
101. Kopp C. Regulation of distress and negative emotions: A developmental view / C. Kopp // Developmental Psychology. – 1989. – № 25. – P. 343–353.

102. Kramer E. Art Therapy With Children / E. Kramer. – New York : Schocken Books Inc., 1977. – 154 p.